

Referát do předmětu EU jako globální aktér

Téma: EU a ochrana lidských práv - Působení EU v Turecku

Vypracovala: Zuzana Bakotová

61126

Zadal: Mgr. David Müller

Vypracováno dne 11.11.2004

Odevzdáno dne 16.11.2004

Klíčová slova: EU, Turecko, lidská práva, Kurdové, integrace

Použité zkratky : AI - Amnesty International

EU - Evropská Unie

Obsah: **Klíčová slova**

Použité zkratky

Úvod

1. EU a její působení v oblasti ochrany lidských práv

2. Problematika porušování lidských práv v Turecku v souvislosti s jeho vstupem do EU

Závěr

Seznam použité literatury

Úvod

Já osobně pokládám problematiku lidských práv za velmi důležitou a v souvislosti s Evropskou Unií málo zdůrazňovanou. Jsem proto ráda, že téma mé práce spadá do této kategorie.

První kapitola mé práce je jakýmsi úvodním exkurzem do této problematiky, velmi obecně se zde věnuji lidským právům a působení EU v této oblasti.

Další kapitola je už zaměřena přímo na Turecko, porušování lidských práv v zemi a následnou reakci EU. Tento konkrétní stát jsem pro svůj referát zvolila v souvislosti s aktuálním politickým vývojem – Turecko usiluje o vstup do EU, dokonce se stalo kandidátskou zemí a současně válka v Iráku znovu upozornila na problém kurdské menšiny.

1. EU a její působení v oblasti ochrany lidských práv

Evropská Unie je společenství demokratických států spojených zásadami svobody právního státu a úcty k lidským právům. Ty může EU chránit jako:

- 1) **součást širší koalice nebo organizace** (např. WTO. V této souvislosti bych ráda zmínila, že jde o velmi dynamicky se vyvíjející problematiku. Původní koncepce striktního oddělení obchodu a lidských práv byla v devadesátých letech zcela překonána. V oblasti propojení lidských práv a obchodu dnes můžeme sledovat následující dimenze:
 - a) právní nástroje (autonomní obchodní opatření x vícestranná ujednání)
 - b) obchodní opatření (stimuly x sankce)
 - c) míru porušování lidských práv
 - d) rozhodovací procedura (flexibilní x zkosnatělá),.....¹

Tyto všechny roviny však musíme sledovat nejen samostatně , ale i ve vzájemných souvislostech. Je také nutné vidět problematiku v širším úhlu. Měli bychom si položit otázku, kterými lidskými právy se vůbec zabýváme. Jen základními lidskými právy tzv. první generace? Nebo i právy generace druhé – ekonomickými a sociálními? Soukromí obchodníci vidí obchodní embarga jako hrozbu pro své podnikání. Nejsou tím porušována jejich práva, např.obchodovat - „ right to pursue a trade“ ? Nenarušují obchodní restrikce život obyčejných, řadových občanů, jejichž práva by naopak měla být chráněna? To vše jsou otázky k diskusi.

2) **samostatně prostřednictvím svých orgánů a politik.** V této oblasti se angažuje především Evropská Komise - vystupuje většinou jako navrhovatel zákonodárství, vykonavatel jednotlivých politik a programů. Dohlíží také nad dodržováním smluv a uváděním legislativy do praxe. Má značné výkonné pravomoci a vystupuje i jako vyjednaváč v mezinárodních ekonomických vztazích. Je složena z komisařů, kteří svou funkci vykonávají nezávisle na národních vládách s jedinou snahou - prosazovat obecný zájem EU.

3) **ve spolupráci s dalšími organizacemi** (např. Amnesty International, Human rigts Watch,....) Odborníci z AI působí při EU, kde lobbují za přijetí a dodržování mezinárodní lidskoprávní legislativy. Např. nedávno AI v této souvislosti připravila podrobná doporučení,

¹ BRANDTNER,B.,ROSAS,A.,*Trade Preferences and Human Rights*

kteřá se soustřeďí na lidskoprávní rozměr politiky EU, přináší rozsáhlý rejstřík návrhů týkajících se ochrany lidských práv v oblastech azylové a migrační politiky a soudní a policejní spolupráce mezi členskými státy EU.

2. Problematika porušování lidských práv v Turecku v souvislosti s jeho vstupem do EU

Turecko je z pohledu působení EU v oblasti ochrany lidských práv zcela výjimečné. Velmi intenzivně totiž usiluje o vstup do EU a ta tak na něj může působit prostřednictvím integračních kritérií a požadavků.

Předmětem mé práce není otázka, zda Turecko má či nemá vstoupit do EU. Je pravdou, že od svého vzniku však prošlo obrovskou proměnou, a i když se nezměnily jeho hranice, definitivně se posunulo o krok na západ. Od roku 1952 je členskou zemí NATO a už od šedesátých let usiluje i o členství v ES/EU, nadstandartní vztahy má i s USA. Západní vztahy ale poznamenal počátkem devadesátých let rozpor. Zatímco USA zdůrazňovaly bezpečnost v oblasti, EU se zaměřila na potlačování lidských práv. Turecko bylo EU na očích, ať už kvůli geografické blízkosti, nebo prostřednictvím tureckých "gastarbeiterů" a politických emigrantů, a také díky napjaté situaci na Kypru. Integrační proces do EHS zahájilo Turecko už v roce 1964, v roce 1975 se stalo přidruženým členem. V roce 1987 požádalo o plné členství, ale ES mu nabídlo jen celní unii. Na podpisu dohody o ní mělo významný podíl také lobbování USA. Kodaňské zasedání Evropské rady jen potvrdilo směřování, o kterém se v Ankaře vědělo již delší dobu. Zatímco EU stanovila termín svého bezprecedentního rozšíření o deset nových členů napříč východní, střední a jižní Evropou na květen 2004 a pro Bulharsko a Rumunsko určila rok 2007, Turecko zůstalo "jen" oficiálním kandidátem členství. Stanovila, že pokud do konce roku 2004 splní Kodaňská kritéria, politické a ekonomické podmínky členství, budou vstupní rozhovory zahájeny v roce 2005.

Za jeden z nejpálčivějších problémů Turecka je považováno porušování práv kurdské menšiny. Menšina však není možná nejpřesnější pojem. Jedinými oficiálně uznávanými (i když nikoli v praxi bezezbytku tolerovanými) minoritami se v Turecku stali Řekové, Arméni a Židé. Všichni ostatní, jejichž vyznáním byl islám, byli apriorně považováni za Turky. Turecko tento přístup deklaruje jako snahu přiblížit se západním evropským vzorům státnosti (kdy například ve Francii se rovnost všech jejích občanů zakládá na tom, že jsou nositeli „francouzské národnosti“ ve smyslu národní a státní příslušnosti, což ovšem nepopírá

jejich etnický základ – avšak tento model ve svém tureckém pojetí znamenal, že „všichni občané Turecké republiky jsou Turci“ jak výslovně tvrdí například ústava země z roku 1968, takže každý, kdo by popíral jejich turecký národnostní a jazykový charakter, by tím současně vytvářel nepřipustné rozdíly mezi občany a narušoval jejich rovnost).

Nikdo také přesně neví, kolik Kurdů doopravdy v Turecku žije. Podle různých zdrojů se jejich podíl pohybuje mezi 10,6 % až 22 %, což je 7,4 až 15,4 miliónu. Klíčem k pochopení situace současného Kurdistanu je závěr první světové války. Konference vítězných velmocí v Sévres u Paříže, která se otázkou poválečného rozdělení Osmanské říše zabývala, počítala s ustavením Kurdistanu. Pak ale následovalo ozbrojené povstání anatolských Turků vedených Atatürkem proti okleštění tureckého území. Smlouva z Lausanne, podepsaná v červenci 1923, již o Kurdech nemluvila. Sévreský příslib samosprávy tak byl definitivně pohřben. Už v roce 1924 přišla první nařízení o nemožnosti používat jiná místní a osobní jména než turecká. Děti Kurdů nesmějí dostávat kurdská jména. Již samotný verbální projev v kurdštině může být kriminalizován – třeba pokutou za každé kurdské slovo pronesené při smlouvání na tržišti, kurdské děti jsou fyzicky trestány za užívání mateřského jazyka ve školách.

Situace v současné době není tak drastická. Šance zlepšit situaci v oblasti lidských práv se naskytla po ukončení konfliktu na jihovýchodě Turecka a po tom, co vláda deklarovala přání vstoupit do Evropské unie. V předvstupním období došlo k mnoha reformám. Na základě integračních požadavků EU a iniciativě dalších nevládních organizací došlo k radikálnímu zlepšení. Byl zrušen trestu smrti v době míru a zákony omezující svobodu slova. Kurdština se nyní může používat ve zpravodajství i při výuce. Podle EU je dále zapotřebí propustit politické vězně, skoncovat s mučením a potrestat pachatele, zkrátka dodržovat zásady právního státu a respektovat lidská práva. Nejproblematičtějším bodem politické části kritérií je civilní kontrola armády, protože turecká armáda považuje takový krok za ohrožení národní bezpečnosti.

Hlavní problém nespočívá v přijímání zákonů, ale v jejich uvádění do života. Zákony vyžadují proměnu konzervativních institucí - policie a státní správy - takřka přes noc. Jsou známé mnohé případy nedodržování zákonů. Např. jedna turecká organizace na ochranu lidských práv uvedla jen za rok 2002 třicet devět případů, kdy úřady odmítly zapsat kurdská jména narozených dětí, nejméně jeden rodič byl přitom zároveň uvězněn a obviněn z terorismu. Dále turecká vláda vyhlásila politiku "nulové tolerance mučení", avšak mučení na policejních stanicích i nadále přetrvává. Nadále dochází k pronásledování politických

disidentů. Patří sem také aktivisté bojující za lidská práva, kteří se stávají častými terči soudního zastrašování. V uplynulém roce mnozí z nich stáli před soudem kvůli porušení některého z početných nařízení. Většina těchto sporů však poté skončila zproštěním viny. Klíčovým prvkem svobodné společnosti je přitom tolerance nenásilné opozice. Turecká vláda by měla určitě novelizovat protiteroristický zákon. Trestní zákoník, který byl často zneužíván, byl již nedávno výrazně změněn.

I I když se v poslední době vztahy mezi Tureckem a Unií značně zlepšily a na summitu v Helsinkách na podzim 1999 EU Turecku konečně přiznala status kandidátské země, je jasné, že kvůli přetrvávajícím problémům se moment jeho vstupu nepočítá na roky. Zpráva Evropské komise ze 6. října 2004 doporučila zahájit vstupní rozhovory s Tureckem, ale doprovodila to podmínkami, proti čemuž Turecko důrazně protestuje. Turecký premiér vyzval představitele Evropské unie, aby jednali s Tureckem stejně jako s jinými kandidáty a zmírnili podmínky, jež mu kladou pro jeho vstup do unie. Komise na jednu stranu usoudila, že Turecko dostatečně splňuje politická kritéria, a doporučila, aby byly zahájeny vstupní rozhovory. V textu ovšem také doporučuje, aby bylo možné vyjednávání kdykoliv zastavit, přestane-li Turecko provádět potřebné demokratizační reformy, které z něj mají učinit moderní demokratický stát. ("Výsledek očekávaných vstupních rozhovorů Evropské unie s Tureckem není dán předem a nemusí skončit integrací této islámské země do unie, ale jen zavedením "silného pouta" mezi Ankarou a Brusel." Uvedl to francouzský prezident Jacques Chirac). Takové upozornění nedostal dosud žádný kandidát členství v unii.

Závěr

Dané téma je velmi zajímavé. Určitě by stálo za to věnovat se mu podrobněji, rozebírat ochranu práv Kurdů i v sousedních zemích a perspektivám pro budoucnost souvisejícími s americkou invazí v Iráku. Jsem ale limitována malým rozsahem práce.

Na summitu EU v Bruselu 17. prosince rozhodnou na základě zprávy EK představitelé 25 členských zemí unie, zda vyzvou Ankaru k zahájení vstupních rozhovorů. Veřejnost evropských zemí je ve značné míře proti vstupu Turecka do EU kvůli odlišné kultuře a náboženství, kvůli relativní chudobě a problémům s dodržováním lidských práv. Stále dochází k mučení a národnostní diskriminaci. Turecko sice udělalo pokroky, ale jsem toho názoru, že by EU neměla v žádném případě slevovat z požadavků na dodržování lidských práv.

Seznam literatury:

Při zpracování seminární práce jsem vycházela z odborné literatury, novin a časopisů. Využila jsem i Internet.

1) FIALA,P.; PITROVÁ,M. *Evropská Unie*. Vydání 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, 743 s. ISBN 80-7325-015-2

2) KREJČÍ,O. *Mezinárodní politika*. 2.vyd. Praha: Ekopress, 2001, 712s. ISBN 80-86119-45-9

3) www.amnesty-eu.org, (online), (cit. 11.11.2004)

4) www.amnesty.cz, (online), (cit. 11.11.2004)

5) TIOSAVLJEVIČOVÁ,J. *Proměny tureckého politického systému v devadesátých letech a jejich vliv na vztahy s EU* (cit. 11.11.2004, dostupné na [www](http://www.integrace.cz) : <<http://www.integrace.cz>>

6) TIOSAVLJEVIČOVÁ,J. *Kodaňský summit EU a Turecko, znovu odložené rozhodnutí* (cit. 11.11.2004, dostupné na [www](http://www.integrace.cz) : <<http://www.integrace.cz>>

7) : <http://www.ceskenoviny.cz/>, (online), (cit. 11.11.2004),

8) BRANDTNER,B.,ROSAS,A.,*Trade Preferences and Human Rights*